

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΛΛΟΠΟΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΦΩΝΗΜΑΤΟΣ /s/

ΕΚΠΟΝΗΣΗ : ΤΣΟΥΛΟΥΧΑ ΜΑΡΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΓΕΡΜΠΑΝΑ ΕΙΡΗΝΗ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
1. ΛΟΓΟΣ-ΟΜΙΛΙΑ.....	5
1.1 Λόγος-Ορισμός.....	5
1.2 Ομιλία –Ορισμός.....	5
1.3 Διαταραχές ομιλίας.....	5
1.4 Τα μέρη του λόγου.....	6
1.5 Αρχές αξιολόγησης λόγου.....	6
1.6 Αξιολόγηση λόγου.....	7
1.7 Τα σύμφωνα της ελληνικής γλώσσας.....	8
1.8 Χαρακτηριστικά συμφώνων της ελληνικής γλώσσας.....	8
1.9 Τόπος και τρόπος άρθρωσης.....	8
2. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ.....	9
2.1 Εισαγωγή στις αρθρωτικές και φωνολογικές διαταραχές.....	9
2.2 Η διαφορά των φωνολογικών- αρθρωτικών διαταραχών.....	10
2.3 Ανεπίσημο Τεστ Άρθρωσης.....	10
2.4 Σταθμισμένες δοκιμασίες Άρθρωσης και Φωνολογίας.....	11
3. ΣΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ.....	13
3.1 Ορισμός.....	13
3.2 Είδη σιγματισμού.....	13
3.3 Η διαφορά του σιγματισμού.....	14
4. ΗΛΙΚΙΕΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗΣ ΦΩΝΗΜΑΤΩΝ.....	17
4.1 Ηλικίες κατάκτησης συμπλεγμάτων.....	17
5. ΚΑΝΟΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ.....	18
6. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ.....	33

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι η αποκατάσταση του φωνήματος /s/ , δηλαδή η συγκεκριμένη εργασία αφορά τους τρόπους με τους οποίους μπορεί ένα παιδί να κατακτήσει το φώνημα /s/. Για να αποκατασταθεί το φώνημα /s/ πρέπει πρώτα το παιδί να ακολουθήσει και να ανταπεξέλθει σε κάποιες δοκιμασίες. Οι δοκιμασίες αφορούν τη μίμηση η τη δόξηση της σωστής τοποθέτησης των οργάνων της ομιλίας για την ορθή παραγωγή του ήχου. Έπειτα όταν καταφέρνει να το αρθρώσει τότε προχωράμε στην ενσωμάτωση σε όλα τα επίπεδα του λόγου . Οι βραχυπρόθεσμοι στόχοι του θεραπευτή σκοπεύουν στην παραγωγή του φωνήματος /s/ σε επίπεδο συλλαβής, λέξης , φράσης, πρότασης και ιστορίας-παραμυθιού όπου θα το πετύχει με τη χρήση επαναλαμβανόμενων ασκήσεων ή και σε μορφή παιχνιδιού. Ο μακροπρόθεσμος στόχος του θεραπευτή σκοπεύει στην αυθόρμητη παραγωγή του φωνήματος /s/.

Εισαγωγή

Η ομιλία των παιδιών πριν την ένταξη τους στο δημοτικό σχολείο θα πρέπει να είναι πλήρως καταληπτή χωρίς δηλαδή να εντοπίζονται αρθρωτικά και φωνολογικά λάθη.

Τα τελευταία χρόνια όμως διαπιστώνονται πολλά προβλήματα στην ομιλία και στο λόγο και έτσι πολλά είναι τα παιδιά που χρειάζεται να παρακολουθήσουν μαθήματα λογοθεραπείας πριν ενταχθούν στο δημοτικό σχολείο διότι εκείνο είναι που θα τους βοηθήσει να αποκτήσουν την ικανότητα ορθής χρήσης του προφορικού και γραπτού λόγου.

Με βάση τα παραπάνω σκέφτηκα να κάνω μια ενημέρωση σχετικά με τους τρόπους που μπορεί ένα παιδί να κατακτήσει το φώνημα /s/ μιας και είναι συχνό φαινόμενο που κάνουν λάθος πολλά παιδιά.

Πρώτα, θα αναφερθώ στους βασικούς όρους που αφορά τα λάθη του παιδιού ως προς το φώνημα /s/.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από τη περίληψη, την εισαγωγή και από κάποια κεφάλαια. Το 1^ο κεφάλαιο αναφέρεται στον ορισμό του λόγου, ομιλίας καθώς και γίνεται παραγωγή περιγραφή της παραγωγής της ομιλίας. Επίσης, στο ίδιο κεφάλαιο περιγράφονται οι διαταραχές της ομιλίας, τα μέρη του λόγου, οι αρχές αξιολόγησης λόγου και ομιλίας καθώς και η περιγραφή των συμφώνων-φωνηέντων. Το 2^ο κεφάλαιο αναφέρεται στον ορισμό και τη διαφορά των αρθρωτικών και φωνολογικών διαταραχών καθώς και στη δημιουργία του τεστ άθρωσης. Το 3^ο κεφάλαιο αναφέρεται στο ορισμό του σιγματισμού και τα είδη αυτού αλλά και στη διόρθωση αυτού. Το 4^ο κεφάλαιο μας δίνει τις ηλικίες κατάκτησης των φωνημάτων και των συμπλεγμάτων τους. Το 5^ο κεφάλαιο αναφέρεται στα στάδια θεραπείας των φωνολογικών διαταραχών καθώς και στα βήματα της θεραπευτικής διαδικασίας κατά την άρθρωση.

Κεφάλαιο 1ο

1. ΛΟΓΟΣ-ΟΜΙΛΙΑ

1.1

Λόγος-Ορισμός :

Είναι η ικανότητα του ανθρώπινου είδους να επικοινωνεί με έναρθρο λόγο, δηλαδή το προτέρημα του ανθρώπου σε αντίθεση με τα ζώα. Επίσης είναι η ικανότητα του να συνεννοείται με το κωδικοποιημένο σύστημα σε όλες της μορφές, τη προφορική και τη γραπτή γλώσσα. Ο λόγος είναι η ασυνείδητη γνώση ενός συστήματος επικοινωνίας.

Ομιλία-Ορισμός :

Είναι η εφαρμογή της γνώσης της γλώσσας, δηλαδή του λεκτικού εργαλείου, το οποίο χρησιμοποιούμε για τη μετάδοση ενός μηνύματος μέσα από το νευρομυϊκό συντονισμό των αρθρωτών. {Δράκος Γ, 2009 , Καμπανάρου Μ, 2007 & Καμπανάρου Μ, 2002}

1.2 Παραγωγή της ομιλίας

-Κατά την ομιλία, ο αέρας από τους πνεύμονες κινείται προς τα πάνω στην τραχεία και εισέρχεται στο λάρυγγα, όπου πρέπει να περάσει μέσα από τις δύο μυώδεις πτυχές των φωνητικών χορδών.

-Όταν οι φωνητικές χορδές είναι ανοικτές, ο αέρας από τους πνεύμονες περνάει ελεύθερα στο λάρυγγα και τη στοματική κοιλότητα.

▪Όταν οι φωνητικές χορδές είναι κλειστές:

1. Η ροή του αέρα που έρχεται από τους πνεύμονες διακόπτεται, αυξάνοντας έτσι την υπογλωττιδική πίεση.

2. Όταν η υπογλωττιδική πίεση γίνει μεγαλύτερη από την αντίσταση των φωνητικών χορδών, τις εξαναγκάζει να ανοίξουν στιγμιαία.

3. Εξαιτίας της μεγάλης ταχύτητας του αέρα (λόγω της ξαφνικής απελευθέρωσης), η πίεση μειώνεται (νόμος του Bernoulli), πράγμα που αναγκάζει τις φωνητικές χορδές να ξανακλείσουν (μείωση της πίεσης προκαλεί αύξηση της έλξης).

4. Ξαναδημιουργείται υπογλωττιδική πίεση και ο κύκλος αυτός επαναλαμβάνεται.

1.3 Διαταραχές ομιλίας

▪ Όταν κάποιος δεν μπορεί να παράγει ήχους της ομιλίας (φθόγγους) σωστά ή με ευχέρεια, ή έχει προβλήματα με τη φωνή του, τότε λέμε ότι έχει μία διαταραχή ομιλίας.

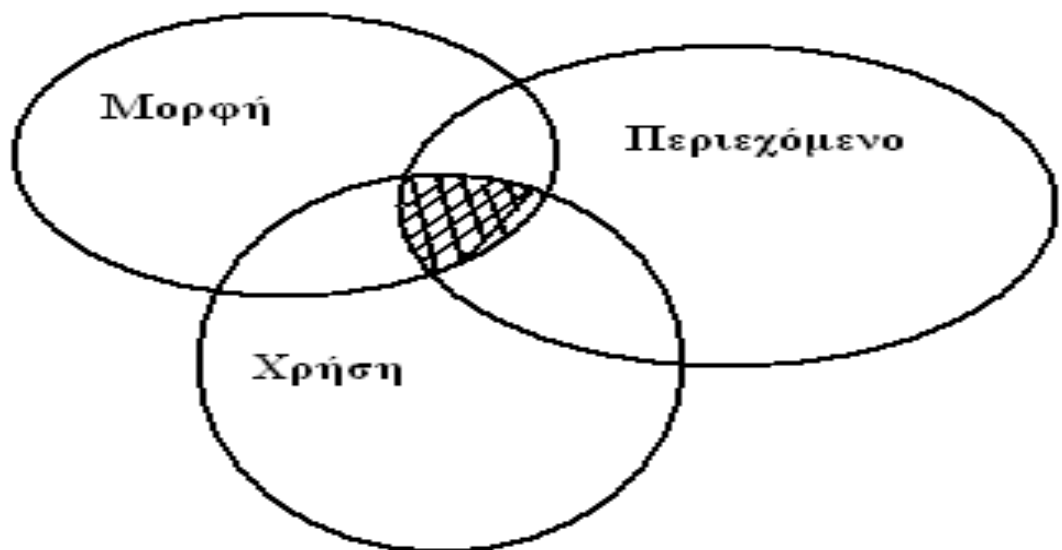
✓ Διαταραχές ήχων της ομιλίας (speech sound disorders): αρθρωτικές διαταραχές (articulation disorders)

✓ Διαταραχές ευχέρειας (fluency disorders): τραυλισμός (stuttering)

✓ Διαταραχές κινητικού ελέγχου (motor speech disorders): απραξία (apraxia), δυσαρθρία (dysarthria)

✓ Διαταραχές φώνησης (voice disorders)

1.4 Τα μέρη του λόγου

1.5 Αρχές Αξιολόγησης λόγου

1. Λήψη Λογοπαθολογικού ιστορικού
2. Στοματοπροσωπική εξέταση
3. Απόκτηση δείγματος ομιλίας
4. Ανάγνωση κειμένου (Προσοχή όχι σε παιδιά **προσχολικής ηλικίας**)
5. Έλεγχος ακοής
6. Έλεγχος όρασης

7. Έλεγχος αδρής και λεπτής κινητικότητας
8. Γενική εξέταση του παιδιού, συμπεριλαμβανομένης και της νευρολογικής εξέτασης
9. Ιατρικές εξετάσεις
10. Αξιολόγηση γενικών γνωστικών λειτουργιών

{ SHIPLEY, McAFEE,2013}

1.6 Αξιολόγηση λόγου

- Αποκλίνουσα από τα φυσιολογικά ανάπτυξη του λόγου.
- Αστάθεια στα λάθη.
- Λάθη στα φωνήεντα.
- Παραλείψεις φωνημάτων.
- Αύξηση λαθών με αύξηση γλωσσικού φορτίου.
- Μετάθεση.
- Ανικανότητα διατήρησης της συλλαβικής δομής.
- Λάθη φώνησης.
- Δυσκολία στην διαδοχή φωνημάτων.
- Μεγάλος αριθμός λαθών στην ίδια λέξη.
- Δυσκολία με πολυσύλλαβες λέξεις.
-
- Μειωμένο ρεπερτόριο φωνημάτων.

Δυσκολία σε ειδικές δοκιμασίες

- Δυσπραξία για μεμονωμένες ή διαδοχικές κινήσεις.
- Δυσκολίες στην αντίληψη και έκφραση του λόγου.
- Δυσκολίες στην ανάκληση των λέξεων.
- Συντακτικά λάθη (σύνταξης).
- Γνωστικές δυσκολίες.
- Δυσκολίες στην κατανόηση εντολών και οδηγιών.

- Δυσκολία στις διαδοχοκινήσεις σε έργο και σε χρόνο (ταχύτητα). {Γαβριηλίδου Ζ, 2001}

1.7 Τα σύμφωνα της ελληνικής γλώσσας

Τα 27 σύμφωνα της ελληνικής γλώσσας είναι οι αρχικοί φθόγγοι των εξής λέξεων : μπάζα, ντάλα, γκέμι, γκάφα, πάλι, τάζει, κοίτη, κάτι, βάζει, δάση, ζάλη, γυάλα, γάζα, φάση, θέση, σάλα, χέλι, χάσει, μάνα, νάζι, νοιάζει, τζάκι, τσάντα, ράφι, λάχει, λιάζει και ένας ακόμη φθόγγος που δεν απαντάται σε αρχική θέση και είναι δευτερος στην λέξη άγχος. Τα σύμβολα τους στο Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο είναι , αντίστοιχα, b,d, ʃ, g, p, t, c, k, v, ð, z, ʝ, γ, f, θ, s, ʃ , x, m, n, ɲ, dz, ts, r, l , ʎ και η.

Τα σύμφωνα της ελληνικής γλώσσας διακρίνονται ως προς τον τόπο άρθρωσης σε διχειλικά, χειλοδοντικά, οδοντικά , φατνιακά, ουρανικά και υπερωικά ενώ ως προς τον τρόπο άρθρωσης διακρίνονται σε κλειστά, ρινικά, πλευρικά, παλλόμενα πολλαπλά, τριβόμενα, προστριβόμενα και προσεγγιστικά. (Nespor Marina, 1999, Πρωτόπαπας Αθανάσιος Χρ., 2003)

1.8 Χαρακτηριστικά συμφώνων της ελληνικής γλώσσας :

Οι ήχοι των συμφώνων παράγονται με τη στένωση ή την απόφραξη σε κάποιο σημείο της φωνητικής οδού, κατά τη διάρκεια της παραγωγής του ήχου. Αντίθετα, ο ήχος ενός φωνήεντος παράγεται με μια σχετικά ανοικτή φωνητική οδό. Όταν τα σύμφωνα παράγονται λανθασμένα, η ομιλία είναι δύσκολο να κατανοηθεί. Οι ήχοι των συμφώνων είναι διαφορετικοί μεταξύ τους επειδή παράγονται με διαφορετικούς τρόπους. Διαφέρουν ως προς τη φωνή, τη θέση και τον τρόπο της άρθρωσης. Πρωτόπαπας Αθανάσιος Χρ., 2003).

1.9 Τόπος και τρόπος άρθρωσης

Οι φθόγγοι διακρίνονται σε φωνήεντα και σύμφωνα. Για τα φωνήεντα η ροή του αέρα διαμέσου της φωνητικής οδού είναι ομαλή, χωρίς εμπόδια, ενώ για τα σύμφωνα δημιουργείται κάποιο εμπόδιο στη ροή του αέρα μέσα στη φωνητική οδό από τους αρθρωτές. Τα φωνήεντα μπορούν να περιγραφούν προσεγγιστικά βάσει της θέσης των αρθρωτών κατά την παραγωγή τους. Η άρθρωση των συμφώνων όμως μπορεί να περιγραφεί με πολύ μεγαλύτερη ακρίβεια εξαιτίας της ύπαρξης του εμποδίου, διότι όταν υπάρχει εμπόδιο στη ροή του αέρα αυτό σχηματίζεται αναγκαστικά σε κάποιο συγκεκριμένο σημείο της φωνητικής οδού και επηρεάζει τη ροή με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο. Έτσι όταν υπάρχει εμπόδιο, δηλαδή σύμφωνο, αυτό μπορεί πάντα να χαρακτηριστεί από έναν τόπο άρθρωσης και έναν τρόπο άρθρωσης. Ο τόπος άρθρωσης είναι το σημείο εκείνο της φωνητικής οδού όπου σχηματίζεται το εμπόδιο στη ροή του αέρα. Ο τρόπος άρθρωσης είναι το είδος του εμποδίου στη ροή του αέρα, που εξαρτάται από τη θέση ή την κίνηση των αρθρωτών που δημιουργούν το εμπόδιο.

Οι τόποι άρθρωσης είναι οι εξής :

- **Χειλικός ή διχειλικός**
- **Χειλοδοντικός**
- **Μεσοδοντικός ή ενδοδοντικός**
- **Οδοντικός**
- **Φατνιακός**

- **Φατνοουρανικός**
- **Ουρανικός**
- **Ανακεκαμένος ή κυρτός**
- **Υπερωικός**
- **Σταφυλικός**
- **Φαρυγγικός**
- **Γλωσσιδικός**

Στην ελληνική γλώσσα δεν χρησιμοποιούνται όλοι οι τρόποι αλλά μόνο ορισμένοι. Οι τρόποι άρθρωσης ονοματίζονται από το είδος του εμποδίου που τίθεται στη ροή του αέρα. Το εμπόδιο μπορεί να είναι πλήρες, ανακόπτοντας εντελώς τη ροή του αέρα, ή μερικό, τροποποιώντας τη ροή και συμβάλλοντας στην παραγωγή ήχου με τη μορφή θορύβου. Αν ένας τρόπος άρθρωσης αντιστοιχεί σε μια σταθερή θέση των αρθρωτών τότε ο φθόγγος που παράγεται είναι εξακολουθητικός και η διάρκειά του μπορεί να ελέγχεται μέσα στα πλαίσια του ρυθμού της ομιλίας. Αν ο τρόπος άρθρωσης αντιστοιχεί σε μια κίνηση, ή αλληλουχία θέσεων των αρθρωτών, τότε ο φθόγγος που παράγεται είναι στιγμιαίος και η διάρκειά του περιορίζεται σε ένα στενό εύρος τιμών.

Οι κύριοι τρόποι άρθρωσης είναι οι εξής :

- **Κλειστός**
- **Τριβόμενος**
- **Προστριβόμενος**
- **Ένρρινος ή ρινικός**
- **Παλλόμενος**
- **Πλάγιος (Ladefoged P. 2006, 34)**

Κεφάλαιο 2^ο

2.ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ

2.1 Εισαγωγή στις Αρθρωτικές και Φωνολογικές διαταραχές

Ορισμοί , Αρθρωτική-Φωνολογική διαταραχή

Σύμφωνα με τους Beveridge και Conti Ramsen (1978), οι Αρθρωτικές/Φωνολογικές διαταραχές ορίζονται ως εξής :

Αρθρωτική διαταραχή : Προκαλείται είτε από ανατομικές ανωμαλίες στην διάπλαση των δομών και των οργάνων του μηχανισμού της ομιλίας είτε από την ανώμαλη νευρομυϊκή

λειτουργία του. Αυτή η διαταραχή αφορά λανθασμένη παραγωγή των ήχων της ομιλίας όπου έχει ως αποτέλεσμα η ομιλία του παιδιού να αντιστοιχεί σε ένα παιδί μικρότερης ηλικίας και αυτό συμβαίνει σε παιδιά προσχολικής αλλά και πρώτης σχολικής ηλικίας.

Στη διαταραχή άρθρωσης παρουσιάζονται χαρακτηριστικά στην ομιλία του παιδιού :

- Αντικαταστάσεις όπου εδώ ένας ήχος αντικαθιστάται από έναν άλλο π.χ {«νερό» - «νελό» }
- Παραλείψεις, στις οποίες ένας ήχος παραλείπεται π.χ {«χώμα» - «ώμα»}
- Αλλοιώσεις στις οποίες ένας ήχος παράγεται αλλοιωμένος μέσα στη λέξη π.χ {«λουλούδι» - «γιουγιούδι»}
- Ενθέσεις, όπου εδώ ένας ήχος ή και μια συλλαβή τοποθετείται επιπλέον μέσα στη λέξη π.χ {«τρένο» - «τερένο»} {**American Psychiatric Association, (1994) , Hedge, M , (2007), Nespor, M,(1999), Νικολόπουλος, Δ ,(2008) , & Οκαλίδου, Α,(2008) }** .

Φωνολογική διαταραχή : Ελλιπής ή λανθασμένη παραγωγή φωνημάτων της γλώσσας του παιδιού, τα οποία έχουν κατακτήσει παιδιά της ίδιας χρονολογικής ηλικίας. Τα φωνολογικά προβλήματα παρατηρούνται παρά την επιδειχθείσα αρτιότητα της δομής και λειτουργίας του μηχανισμού της ομιλίας.

Χαρακτηριστικά παιδιών με Αναπτυξιακή φωνολογική διαταραχή:

- Μειωμένη αποτελεσματικότητα επικοινωνίας
- Μειωμένη επίγνωση των φωνολογικών χαρακτηριστικών των φθόγγων
- Μειωμένη καταληπτότητα της ομιλίας από άτομα που δεν είναι οικεία
- Το φωνολογικό τους σύστημα δεν είναι ανάλογο με τα φυσιολογικά πρότυπα της δεδομένης ηλικίας
- Δυσκολίες εντοπίζονται στη παραγωγή φωνημάτων συστηματικά σε όλες τις θέσεις {αρχική-μεσσαία-τελική}

Όσο περνάει ο καιρός παρατηρούνται περισσότερες αντικαταστάσεις παρά αποκοπές φωνημάτων.{**American Psychiatric Association, (1994) , Hedge M.N, (2007) , Nespor, M.(1999) , Νικολόπουλος Δ, (2008) & Οκαλίδου Α, (2008)**

2.2 Η διαφορά των φωνολογικών-αρθρωτικών διαταραχών

Η διαφορά της αρθρωτικής με τη φωνολογική διαταραχή έγκειται στο γεγονός ότι η φωνολογική διαταραχή θεωρείται ότι υπάρχει όταν μια ολόκληρη ομάδα ήχων (ή μια φωνολογική διεργασία) δεν έχει κατακτηθεί σωστά. Αυτό σημαίνει ότι πολλαπλοί ήχοι προφέρονται λανθασμένα. Είναι γενικά αποδεκτό ότι οι πολλαπλοί ήχοι συνδέονται μεταξύ τους με κάποιο τρόπο. Δηλαδή, τα λάθη δεν είναι απλώς λανθασμένες αρθρώσεις αλλά υπάρχει ένα πρότυπο λάθους με κοινό χαρακτηριστικό για όλους της ήχους που δεν προφέρονται σωστά. Στις φωνολογικές διαταραχές δεν υπάρχει ορατό ανατομικό ή νευροφυσιολογικό πρόβλημα. Παρόλο που το παιδί μπορεί να παράγει κάθε φώνημα ξεχωριστά, φαίνεται να απλοποιεί την ενήλικη εκφορά και να την αντικαθιστά με τη δικιά του.

Η αιτία μιας διαταραχής άρθρωσης αντιλαμβάνεται ως μια δυσλειτουργία του μηχανισμού παραγωγής της ομιλίας, σε αντίθεση με μια φωνολογική διαταραχή η οποία προκαλείται από λάθος νοητική οργάνωση των φωνημάτων (Gwen Lancaster & Lesley Pope, 1989).

2.3 Ανεπίσημο Τεστ Άρθρωσης

Ο κάθε λογοθεραπευτής έχει το δικαίωμα να φτιάξει το δικό του τεστ άρθρωσης με σκοπό να βρεθούν τυχόν προβλήματα άρθρωσης των συμφώνων της ελληνικής σε αρχική θέση.

Η χορήγηση ενός τεστ άρθρωσης βοηθά τον λογοθεραπευτή :

- Να καταγράψει το φωνητικό ρεπερτόριο του παιδιού και να αξιολογήσει αν τα φωνήματα που το παιδί χρησιμοποιεί αντιστοιχούν στη χρονολογική του ηλικία.
- Να αξιολογήσει την αντιθετική λειτουργία των φωνημάτων.
- Να αναλύσει το φωνολογικό του σύστημα και να αξιολογήσει τη λειτουργική του επάρκεια.
- Να καταγράψει τους φωνοτακτικούς συνδυασμούς που είναι ικανό να πραγματοποιήσει.
- Να συγκρίνει το φωνητικό ρεπερτόριο του παιδιού και το φωνολογικό του σύστημα.

Αυτό το ανεπίσημο τεστ άρθρωσης μπορεί να περιλαμβάνει ασπρόμαυρες ή έγχρωμες εικόνες από γνωστά αντικείμενα {π.χ κότα, μπάλα, ποτήρι}. Η κάθε εικόνα και κατ' επέκταση το αντικείμενο που απεικονίζεται σε αυτήν ανταποκρίνεται σε μια λέξη η οποία έχει σε αρχική θέση ένα από τα σύμφωνα της ελληνικής γλώσσας. Επομένως εξετάζεται η ικανότητα του παιδιού να αρθρώσει το κάθε σύμφωνο της ελληνικής γλώσσας. Το παιδί καλείται να κατονομάσει τις εικόνες που βλέπει αυθόρμητα. Ο λογοθεραπευτής κατά τη διάρκεια των απαντήσεων του παιδιού καταγράφει τα αποτελέσματα δηλαδή τις παραγωγές του παιδιού στο αντίστοιχο αντικείμενο σε φωνολογική καταγραφή. Επίσης μέσα από τη χορήγηση αυτού του τεστ μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα σε σχέση με ποιους μηχανισμούς απλοποίησης χρησιμοποιεί π.χ απλοποίηση συμπλεγμάτων, αντικατάσταση κλπ, το πόσο συχνά τους εμφανίζει σε συγκεκριμένα φωνήματα και αν αυτό συμπίπτει με την αναμενόμενη για την ηλικία του παραγωγή. Το ανεπίσημο τεστ άρθρωσης όμως δεν είναι έγκυρο διότι δεν είναι σταθμισμένο.

Το μοναδικό σταθμισμένο φωνολογικό τεστ είναι η Δοκιμασία Φωνητικής και Φωνολογικής Εξέλιξης του Πανελληνίου Συλλόγου Λογοπεδικών {1995} όπου περιλαμβάνει τις εξής περιοχές :

- Άρθρωση, σε ηλικίες : 2;06-12ετών
- Φωνολογία

Περιγραφή

Το κυρίως μέρος του τεστ αποτελείται από 59 ασπρόμαυρες εικόνες{σκίτσα} μεγέθους 13,5x9,5cm. Τα σκίτσα είναι απλά και κατανοητά ώστε να είναι γνωστά στα παιδιά.

Απεικονίζονται λέξεις από το καθημερινό λεξιλόγιο του παιδιού και είναι κυρίως χρηστικού περιεχομένου και σημασίας {π.χ μαχαίρι, ρολόι, ζώνη}. Η εικονογράφηση είναι ιδιαίτερα αντιπροσωπευτική και απλή, βοηθώντας το παιδί να αντιληφθεί γρήγορα τη λέξη- στόχο. Σε κάθε εικόνα υπάρχει η απεικόνιση της λέξης- στόχου και τίποτε άλλο που θα μπορούσε να αποσπάσει την προσοχή του παιδιού.

Οι εικόνες είναι προσεκτικά επιλεγμένες με βάση :

- τα φωνήματα που περιέχουν
- τη θέση των φωνημάτων αυτών {αρχή, μέση ,τέλος}
- τον αριθμό των συλλαβών τους και
- τη φωνοτακτική τους δομή.

Με αυτόν τον τρόπο, ο κλινικός μπορεί να ελέγξει την απόδοση των παιδιών στους τομείς της άρθρωσης και της φωνολογίας σύμφωνα με τις παραπάνω παραμέτρους.

Η δοκιμασία περιέχει επιπλέον, δύο σύνθετες εικόνες. Και εδώ οι εικόνες είναι ασπρόμαυρες, αρκετά ξεκάθαρες και με θέμα και περιεχόμενο που κεντρίζουν το ενδιαφέρον του παιδιού. {Καμπανάρου Μ ,2007}

2.4 Σταθμισμένες δοκιμασίες άρθρωσης και φωνολογίας

Η δοκιμασία για τη χορήγηση σε ελληνόφωνο πληθυσμό περιλαμβάνει το: Δοκιμασία Φωνητικής και Φωνολογικής Εξέλιξης του Πανελληνίου Συλλόγου Λογοπεδικών-Λογοθεραπευτών(1995), η οποία είναι σχεδιασμένη σύμφωνα με το Phonological Assessment of Child Speech(PACS).

Περιγραφή:

Η δοκιμασία αυτή αποτελείται από 101 λέξεις από τις οποίες οι 70 είναι με εικόνες και οι 31 χωρίς. Χορηγείται σε παιδιά ηλικίας άνω των 2,6 ετών. Ο λογοθεραπευτής έχει τη δυνατότητα να κάνει:

- Καταγραφή των φωνοτακτικών συνδέσμων που χρησιμοποιεί το παιδί.
- Καταγραφή του φωνητικού ευρητηρίου του παιδιού και στη συνέχεια να αξιολογήσει αν τα φωνήματα που χρησιμοποιούνται από το παιδί είναι αντίστοιχα της χρονολογικής ηλικίας του.
- Αξιολόγηση της αντιθετικής λειτουργίας των φωνημάτων.
- Αξιολόγηση της λειτουργικής επάρκειας του φωνολογικού συστήματος που χρησιμοποιείται από το παιδί.

Αξιολόγηση:

Το τεστ αξιολογεί τη διαδικασία των δομικών και συστημικών απλοποιήσεων.
Δομικές απλοποιήσεις:

- Αναδιπλασιασμός
- Αρμονία
- Απαλοιφή μη τονισμένης συλλαβής
- Απλοποίηση σε μονοσύλλαβες λέξεις
- Απλοποίηση συμπλέγματος
- Απαλοιφή συμπλέγματος
- Απαλοιφή τελικού συμφώνου
- Απαλοιφή τελικού συμφώνου σε κλειστή συλλαβή

Συστημικές απλοποιήσεις:

- Ηχηροποίηση
- Αηχοποίηση
- Προσθιοποίηση
- Οπισθοποίηση
- Χειλικοποίηση
- Φατνικοποίηση
- Στιγμακοποίηση (Gierut, 1998, 2001)

Κεφάλαιο 3ο

3. Σιγματισμός

3.1. Ορισμός :

Με τον όρο «σιγματισμός» εννοούμε τη μη προφορά ή τη λανθασμένη προφορά των φθόγγων «σ», «ζ», «ψ», «ξ», «τσ».

3.2. Είδη σιγματισμού :

Οι σιγματισμοί οφείλονται σε διάφορες αιτίες και οι κυριότεροι είναι οι παρακάτω :

Διαδοντικός σιγματισμός :

- Η κορυφή της γλώσσας βγαίνει από τις σειρές των δοντιών (κοπήρων). Φωνητικά έχουμε ένα περίπου «θ». αυτό συμβαίνει για τους παρακάτω λόγους:

Οι κοπήρες δεν κλείνουν καλά μεταξύ τους (οργανικός σιγματισμός) και σχηματίζεται ένα άνοιγμα από το οποίο βγαίνει έξω η γλώσσα.

Υπάρχει μια συνήθεια (δυναμικά στερεότυπα), λόγω λαθεμένου προτύπου του περιβάλλοντος.

Έλλειψη δοντιών, κυρίως κάτω κοπήρων. Έτσι η γλώσσα γλιστρά προς τα εμπρός.

Ανωμαλίες σαγονιών (προγναθισμός).

Έλλειψη κιναισθητικού ελέγχου. Είναι μια από τις σοβαρότερες ίσως αιτίες, γιατί υπάρχουν παιδιά που τους λείπουν όλα τα μπροστινά δόντια ή που παρουσιάζουν άλλες ανωμαλίες σαγονιών και τα οποία ψευδίζουν.

Οπισθοδοντικός σιγματισμός :

- Η κορυφή της γλώσσας πιέζεται περισσότερο από το κανονικό στο μέσα μέρος των κάτω κοπήρων, οπότε δε μπορεί να σχηματιστεί κατά μήκος της γλώσσας το απαιτούμενο αυλάκι για να εξέρχεται ομαλά ο αέρας. Πολλές φορές η κορυφή της γλώσσας μένει πίσω και δεν ακουμπάει στους κοπήρες.

Ο σιγματισμός του ουρανίσκου :

- Η κορυφή της γλώσσας, αντί να λάβει την κανονική της θέση, τραβιέται προς τα πίσω και υψώνεται προς τον ουρανίσκο. Το «σ» έτσι παραμορφώνεται σε γερμανικό «sch» ή γαλλικό «ch». Και αυτή η μορφή του σιγματισμού μπορεί να οφείλεται σε άσχημη συνήθεια ή σε άλλες περιφερικές αιτίες του αρθρωτικού συστήματος.

Οδοντοχειλικός σιγματισμός :

- Όταν το κάτω χείλος ενώνεται με τους πάνω κοπτήρες. Σε αυτή την περίπτωση το «σ» αντικαθίσταται από ένα «φ» (παρασιγματισμός). Αυτό το φαινόμενο το συναντά κανείς συχνότερα σε περιπτώσεις προγναθισμού.

Συριστικός σιγματισμός :

- Αυτός οφείλεται στο υπερβολικά βαθύ αυλάκι που σχηματίζεται κατά μήκος της γλώσσας. Ο αέρας που εξέρχεται έτσι, σχηματίζει υπερβολικά συγκεντρωμένο ρεύμα. Μπορεί ακόμα να οφείλεται και σε ελαφρές οδοντικές ή ωτολογικές ανωμαλίες ή σε υπερκινητικό τρόπο ομιλίας.

Πλάγιος σιγματισμός :

- Μπορεί να είναι αμφίπλευρος, δεξιός ή αριστερός ανάλογα με την πλευρά που εξέρχεται το ρεύμα του αέρα. Φωνητικά είναι ο πιο ενοχλητικός, αντιαισθητικός σιγματισμός, η δε θεραπεία του είναι μακρόχρονη και δύσκολη. Το «σ» είναι σοβαρά διαταραγμένο και δίκαια θεωρείται ως παρασιγματισμός. Η κορυφή της γλώσσας βρίσκεται στη θέση της προφοράς του «λ» όμως πλευρικά, πίσω από τους πάνω κοπτήρες. Διαπιστώνεται η συνύπαρξη αριστερού πλευρικού σιγματισμού με βαρηκοΐα του αριστερού αυτιού καθώς και δεξιού σιγματισμού με βαρηκοΐα του δεξιού αυτιού. Δηλαδή ο πάσχων τείνει να σχηματίσει το «σ» στην πλευρά του αυτιού που πάσχει από βαρηκοΐα. { ΠαπασιλέκαςΑ, 1.979 }.

3.3. Η διόρθωση του σιγματισμού :

Αρχίζουμε, συνήθως με την προπόνηση του οργάνου ομιλίας και την παράλληλη άσκηση για την ανάπτυξη της φθογγικής ακοής.

Με τις ασκήσεις που εκθέτουμε στα αντίστοιχα τμήματα πετυχαίνουμε μέσα σε 2-3 εβδομάδες, την ελαστικοποίηση της γλώσσας, των χειλιών, της μαλακής υπερώας καθώς και την ανάπτυξη της φθογγικής διάκρισης, προϋποθέσεις απαραίτητες για την παραγωγή των σωστών φθόγγων. Αναγκαίες προϋποθέσεις για τη σωστή προφορά των φθόγγων είναι:

- Η ατμόσφαιρα ησυχίας στο δωμάτιο που γίνονται οι ασκήσεις.
- Το παιδαγωγικό τακτ.
- Η ηρεμία παιδαγωγού και παιδιού κατά την ώρα της συνεργασίας(η ηρεμία του παιδιού εξασφαλίζεται μόνο με την ηρεμία του προτύπου).
- Ο έπαινος κάθε θετικής προσπάθειας του παιδιού γιατί αυτό δυναμώνει τη θέληση του για συμμετοχή. Παράλληλα κερδίζεται έτσι και η εμπιστοσύνη του παιδιού.
- Οι ασκήσεις πρέπει να διαρκούν τόσο όσο διατηρείται ο ακουστικός φθογγικός έλεγχος. Σε περιπτώσεις υπερκόπωσης πρέπει να διακόπτεται η άσκηση, ακόμα και στα πρώτα δέκα λεπτά της ώρας.
- Το παιδί πρέπει να πειστεί ότι θα μιλήσει καλά και ότι αυτό εξαρτάται από το πώς θα συνεργαστεί.

Για την διόρθωση των σιγματισμών εφαρμόζονται ενεργητικές, παθητικές καθώς και μικτές μέθοδοι. Ο θεραπευτής προσπαθεί να παράγει τη σωστή προφορά των συριστικών από διάφορους άλλους φθόγγους. Π.χ το «σ» από το «ιχ» προφέροντας «ιχς»(Κτεΐ κ.α), από το «φ» προφέροντας «φς» (ΓΐΟεωίεΠ), από το «ν» προφέροντας το «νς»(Νίελε1).

Πολλές φορές όμως τα ενεργητικά μέσα μόνο δεν επαρκούν. Ιδιαίτερα αυτό ισχύει για τα πνευματικά καθυστερημένα παιδιά, για τα οποία, εκτός από τις ενεργητικές μεθόδους χρησιμοποιούνται και διάφορα βοηθητικά μηχανικά μέσα. Καλά και γρήγορα

αποτελέσματα μόνο με ενεργητικά μέσα πετυχαίνονται στις ελαφρύτερες περιπτώσεις και μόνο σε παιδιά καλής νοητικής στάθμης.

Για την προπόνηση του περιφερικού οργάνου ομιλίας είναι καλό να χρησιμοποιείται καθρέφτης σαν βοηθητικό-οπτικό μέσο, ιδιαίτερα για τη σωστή τοποθέτηση της γλώσσας και των χειλιών.

Διόρθωση διαδοντικού σιγματισμού.

Το παιδί με υπόδειξή μας, κρατάει τη γλώσσα αφημένη ήρεμα στο κάτω μέρος του στόματος με την κορυφή της ελαφρά ακουμπισμένη στο εσωτερικό μέρος των κάτω κοπτήρων. Με κλεισμένες ελαφρά τις οδοντοστοιχίες και με ξεσκεπασμένα τα δόντια από τα χείλη το παιδί προφέρει ένα σιγανό και συνεχές «σσσ». Ανοιγοκλείνει σε συνέχεια το στόμα και κρατώντας τη γλώσσα στην ίδια θέση προφέρει πολλές φορές το συνεχές «σσσ».

Στις περιπτώσεις, που το «σ» δεν προφέρεται καθαρά υποδείχνουμε μπροστά στον καθρέφτη, επανειλημμένα τη σωστή θέση της γλώσσας και των χειλιών. Σε περίπτωση που το παιδί συνεχίζει να βγάζει τη γλώσσα του ανάμεσα από τα δόντια, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ένα σπέρτο ή ένα λείο κυλινδρικό ξυλαράκι. Τη μια άκρη του τη βάζουμε ανάμεσα στους κοπτήρες (περίπου 4-5 χιλιοστά) έτσι που η κορυφή της γλώσσας να μπαίνει κάτω από την άκρη του σπέρτου ή του ξύλου. Για την πιστή εφαρμογή εκτελεί ο παιδαγωγός την άσκηση και το παιδί επαναλαμβάνει. Όταν διαπιστωθεί 'ότι τόσο τα χείλη όσο και η γλώσσα βρίσκονται στην κανονική τους θέση, γίνεται η προφορά του «σσσ». στις περιπτώσεις που οι κοπτήρες λείπουν, το παιδί χρησιμοποιεί το μικρό δαχτυλάκι του χεριού του. Πιέζει με το δάχτυλο την κορυφή της γλώσσας προς τα κάτω και προφέρει το συνεχές «σ».

Κατά την ελεύθερη ομιλία η κορυφή της γλώσσας του παιδιού θα συνεχίσει να βγαίνει έξω από τα δόντια. Το φαινόμενο αυτό εξηγείται με το ότι τα παλαιά δυναμικά κινητικά στερεότυπα επιμένουν και αντιστέκονται στη δημιουργία των καινούριων και ότι ακόμα συνεχίζει να λείπει ο κεντρικός έλεγχος πάνω στις κινήσεις και τη θέση της γλώσσας. Γι'αυτό θα συνεχίσουμε να χρησιμοποιούμε το ξυλαράκι (ή το δάχτυλο) και στα παρακάτω στάδια - στην προφορά των λέξεων και προτάσεων. Με την επιμονή και προσεχτική δουλειά, το παιδί θα πετύχει να ελέγχει ικανοποιητικά τόσο τη γλώσσα όσο και τα χείλια του. Πρόγνωση σε ότι αφορά το χρόνο δε μπορεί να γίνει. Υπάρχει όμως καλύτερη πρόγνωση για παιδιά με ικανοποιητική νοητική στάθμη.

Διόρθωση οπισθοοδοντικού σιγματισμού.

Αφού πετύχουμε τη χαλάρωση - ηρεμία της γλώσσας προσπαθούμε, με τη βοήθεια του καθρέφτη, να δείξουμε στο παιδί τη σωστή θέση της γλώσσας για την προφορά του «σ». αν παρ'όλα αυτά, συνεχίζει να πιέζει δυνατά την κορυφή της γλώσσας του στους κάτω κοπτήρες χρησιμοποιούμε το μικρό δαχτυλάκι του παιδιού ή ένα κυλινδρικό ξυλαράκι που το βάζουμε ανάμεσα στις οδοντοστοιχίες. Όταν όμως η κορυφή της γλώσσας μένει πίσω από τους κοπτήρες και προφέρεται, αντί για το σωστό «σ» ένα γαλλικό «ch» ή γερμανικό «sch», τότε συνιστούμε στο παιδί να περάσει την κορυφή της γλώσσας του κάτω από το ξυλαράκι, έτσι που να ακουμπάει ελαφρά τους κάτω κοπτήρες. Σε πολλά από αυτά τα παιδιά θα διαπιστώσουμε έλλειψη διαγλωσσικού αυλακιού που είναι απαραίτητο για τη σωστή προφορά των συριστικών. Αυτό θα το πετύχουμε με το πρότυπο του παιδαγωγού και με την άσκηση μπροστά στον καθρέφτη. Το παιδί σφίγγει τα χείλη του και φέρνει τη γλώσσα πολλές φορές μέσα - έξω. Η γλώσσα πιέζεται από τις συμπυκνωμένες γωνίες των χειλιών και παίρνει σχήμα αυλακιού. Η άσκηση αυτή πρέπει να επαναλαμβάνεται συχνά και επί αρκετό χρόνο. Φέρνοντας σε συνέχεια, τη γλώσσα στη θέση της προφοράς του «σ» διαπιστώνουμε τη σωστή προφορά του.

Η τελευταία άσκηση μπορεί να γίνεται και σε κατοπινά στάδια, κατά την προφορά λέξεων και προτάσεων. Μπορούμε επίσης σε αυτά τα στάδια να χρησιμοποιούμε κάθε είδους κινητικές ασκήσεις της γλώσσας και των χειλιών. Η κινησιοθεραπεία της γλώσσας και των χειλιών συντελεί όχι μόνο στη βελτίωση της λειτουργίας του περιφερικού οργάνου, την ελαστικότητα και σβελτάδα αλλά και στον κεντρικό έλεγχο. Χωρίς τον κεντρικό - εγκεφαλικό έλεγχο και καθοδήγηση, τα επιμέρους περιφερικά όργανα της ομιλίας (γλώσσα, χείλη, λάρυγγας, μαλθακή υπερώα) δεν μπορούν να λειτουργήσουν σαν ένα αρμονικό κινητικό σύνολο τόσο απαραίτητο για τη σωστή προφορά.

Διόρθωση σιγματισμού του ουρανίσκου.

Επιβάλλεται η χρήση του καθρέφτη. Ανεξέλεγκτη η γλώσσα επιμένει να σηκώνεται προς τον ουρανίσκο. Τις περισσότερες φορές η σύσφιξη των μυών και η υπερκινητικότητά τους αντιδρούν επίμονα στη σωστή τοποθέτησή της για την προφορά των συριστικών, παρότι εφαρμόζεται η σωστή και η διαρκής κινησιοθεραπεία. Σε τέτοιες περιπτώσεις πετυχαίνονται καλά αποτελέσματα με τη βοήθεια της επαφής δάχτυλου - γλώσσας ή με την επανειλημμένη πίεση της γλώσσας προς τα κάτω με τη βοήθεια του δείκτη(δάχτυλου). Υπήρξαν και περιπτώσεις ταχύτατης θεραπείας με την παραγωγή του «σ» από το «χι» - «χισ», «χισ» ...

Διόρθωση οδοντοχειλικού σιγματισμού.

Χρησιμοποιούνται μέθοδοι και μέσα που κρατούν το κάτω χείλος τραβηγμένο προς τα κάτω, έτσι που η κάτω οδοντοστοιχία να μένει ακάλυπτη. Για το σκοπό αυτό ο συγγραφέας του βιβλίου χρησιμοποιεί κατά τη διόρθωση το δάχτυλο (δείκτης) του παιδιού.

Μέθοδος: βοηθούμε το παιδί να φέρει το δάχτυλό του τεντωμένο και κάθετο στη μέση (εξωτερικά των κοπτήρων). Τα χείλια ανοίγουν αυτόματα ξεσκεπάζοντας τα δόντια. Ο αέρας για την προφορά του «σ» βγαίνει ελεύθερος, γιατί δεν συναντά την αντίσταση του κάτω χείλους.

Άλλο μέσο που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τις πολύ επίμονες περιπτώσεις συσπάσεων του κάτω χείλους είναι ένας σωλήνας από χαρτόνι. Το ένα στόμιο μπαίνει ανάμεσα στα χείλη του παιδιού, οπότε αυτά τεντώνονται πάνω και γύρω από τον σωλήνα. Δεν πρέπει όμως να πιέζονται τα ούλα για να μπορούν να ανοιγοκλείνουν οι οδοντοστοιχίες ελεύθερα. Μετά από 8-10 επαναλήψεις τα χείλη μένουν στην κανονική, για την προφορά του «σ» θέση. Όταν η επιμονή των συσπάσεων είναι μεγάλη χρησιμοποιούμε το σωληνάκι και κατά την προφορά λέξεων που δεν περιέχουν χειλικούς φθόγγους.

Διόρθωση συριστικού σιγματισμού.

Όσον αφορά την υπερσυριστική προφορά του «σ», που είναι πάρα πολύ ενοχλητική ιδιαίτερα για τον συνομιλητή, θα χρειαστεί μακρόχρονη κινησιοθεραπεία της γλώσσας. Εκτός από αυτό πρέπει να τακτοποιηθούν οι τυχόν ανωμαλίες των οδοντοστοιχιών που πολλές φορές συμβαίνει να προκαλούν συριστική προφορά των «σ», «ζ», «ξ».

Ο πλάγιος σιγματισμός είναι ο πιο δύσκολος στη θεραπεία τόσο που πολλές φορές μένει ανεπηρέαστος και ύστερα από μακρόχρονη προσπάθεια. Γι' αυτό θα πρέπει να παρθούν υπόψη οι πιο αποτελεσματικές μέθοδοι:

Το παιδί φυσάει σε βάζο ή ποτήρι με νερό χρησιμοποιώντας ένα καλαμάκι ή ένα γυάλινο σωλήνα. Τη μια άκρη του σωλήνα την κρατά το παιδί με τα χείλια μαζεμένα και την άλλη τη βάζει μέσα στο νερό του βάζου. Θα προσέξουμε να τοποθετηθεί το καλαμάκι (ο σωλήνας) ακριβώς στο μέσο των χειλιών, έτσι που το ρεύμα του αέρα της εκπνοής να πέφτει στο κέντρο. Η γλώσσα παίρνει την κατάλληλη θέση για την προφορά των συριστικών.

Κάνουμε με το μολύβι μια κουκίδα στο δείκτη (δάχτυλο) του παιδιού με χρωματιστό μολύβι, απομακρύνουμε το δάχτυλο του 8-10 εκατοστά από το στόμα προς τα εμπρός και

λίγο προς τα κάτω και βάζουμε το παιδί να φυσήξει πάνω στο δάχτυλό του, συγκεντρώνοντας το ρεύμα του αέρα στην κουκίδα που κάναμε. Παιδιά με ικανοποιητική νοητική στάθμη παρουσιάζουν ταχύτερη βελτίωση.

Άλλο μέσο που χρησιμοποιείται είναι το κούφιο κλειδί. Το παιδί ακουμπάει την άκρη της κοιλότητας του κλειδιού στο κέντρο των χειλιών, και κρατώντας το κλειδί με μια κλίση προς τα κάτω (περίπου 35°) συγκεντρώνει τον αέρα στην τρυπίτσα. Η έλλειψη πλευρικών δοντιών δυσχεραίνει τη διόρθωση, γιατί πολλές φορές η γλώσσα έρχεται αυτόματα στο άνοιγμα. Η μετατόπιση της γλώσσας μετατοπίζει σε συνέχεια το ρεύμα του εκπνεόμενου για το σχηματισμό του «σ» αέρα.

Θεραπεία ρινικού σιγματισμού.

Όταν ο ρινικός σιγματισμός οφείλεται σε οργανικές αιτίες (σχισμές της μαλακής υπερώας, του ουρανίσκου κ.ο.κ) αυτές πρέπει να εξαλειφθούν (με εγχείρηση). Η θεραπεία λόγου γίνεται συνήθως πριν και μετά από την εγχείρηση. Σε περίπτωση όμως που η ρινική προφορά του «σ» οφείλεται σε λειτουργικές αιτίες (υπολειτουργία μαλθακής υπερώας κ.α) τότε ο ειδικός θεραπευτής λόγου θα στρέψει τις κύριες προσπάθειες του στο να φέρει τη μαλθακή υπερώα και την επιγλωττίδα σε άρτια κατάσταση λειτουργικότητας. (ΠαπασιλέκαςΑ, 1979)

Κεφάλαιο 4ο

4. Ηλικίες κατάκτησης φωνημάτων

Παρακάτω ακολουθούν οι ηλικίες κατάκτησης των φωνημάτων σύμφωνα με το PACS της Grunwell (1985), καθώς και σύμφωνα με τη Δοκιμασία Φωνητικής και Φωνολογικής Εξέλιξης του Πανελληνίου Συλλόγου Λογοπεδικών (1995).

Ηλικία	Φωνήματα
2,6-3,0	m, p, b, t, g, c, J, k, g
3,0-3,6	v, d, n, ç, j, x, γ
3,6-4,0	f, l, s, z
4,0-4,6	θ,δ, l
4,6-5,0	ts, dz
5,0-5,6	(r)
5,6-6,0	r

4.1 Ηλικίες κατάκτησης συμπλεγμάτων :

Ακολουθούν οι ηλικίες κατάκτησης των συμπλεγμάτων σύμφωνα με το PACS της Grunwell (1985), καθώς και σύμφωνα με τη Δοκιμασία Φωνητικής και Φωνολογικής Εξέλιξης του Πανελληνίου Συλλόγου Λογοπεδικών (1995).

Ηλικίες	Συμπλέγματα Συμφώνων
3,6-4,0	sp, pl, kl, vl, kn, pn, pç, vç
4,0-4,6	fl, st, sk, sc, ps, ks, xt, tr, kr, ôj, zm, mn
4,6-5,0	sf, vr, dr, xn, zç, ft
5,0 - 5,6	γί, γr, Str
5,6-6,0	ôr, Or, xtr, ftç

Αξίζει να σημειωθεί ότι θεωρήθηκε πως σε μια ηλικιακή ομάδα έχει κατακτηθεί το σύμπλεγμα όταν ένα ποσοστό τουλάχιστον 75% των παιδιών αυτής της ομάδας το είχε κατακτήσει στο σύστημα του.

Σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας των Λογοπεδικών παρατηρήθηκε μεγαλύτερη δραστηριότητα ως προς την κατάκτηση των συμπλεγμάτων μεταξύ των χρονολογικών ηλικιών 3,6 και 4,6.

Κεφάλαιο 5ο

5. Στάδια θεραπείας φωνολογικών διαταραχών

5.1 Κανόνες θεραπείας φωνολογικών διαταραχών

- Τα στάδια πρέπει να τηρούνται ιεραρχικά και μόνο αν κατακτηθεί το ένα προχωράμε στο επόμενο.
- Αν βλέπουμε ότι το παιδί έχει κουραστεί κάμουμε ένα διάλειμμα και συνεχίζουμε.

Ποτέ δεν τον πιέζουμε!

- Ενθαρρύνουμε το παιδί χρησιμοποιώντας κοινωνικούς ενισχυτές όπως «Μπράβο», «Τα κατάφερες», αλλά και καθυστερημένη ενίσχυση όπως «Μόλις ολοκληρώσεις σωστά την άσκηση θα πάρεις μια σοκολάτα» κ.λ.π.

- Σε κάθε στάδιο εξετάζουμε το φώνημα στόχο σε μια μόνο θέση μέσα στη λέξη οπότε δεν μας απασχολεί η μη ορθή άρθρωση του φωνήματος σε άλλη θέση. (Παπασιλέκας Α, 1979)

Τα στάδια είναι τα εξής :

1. **Ακουστική διάκριση του ήχου** από αυτόν που τον παράγει συστηματικά. Πχ /s/ → /z/
 - Σε αυτό το επίπεδο το παιδί πρέπει να διακρίνει ανάμεσα στον ήχο-στόχο και σε άλλους ήχους.
 - Αρχικά το παιδί μπορεί να βοηθηθεί χρησιμοποιώντας το οπτικό ερέθισμα και στην συνέχεια χωρίς βοήθεια.
 - Αρχικά μεμονωμένα → Σε συλλαβές → Σε ελάχιστα ζεύγη λέξεων.
 - Προτείνω να μην παρουσιάσουμε το φώνημα στόχο σαν γράμμα γιατί το παιδί θα είναι μικρό και δεν θα είναι σε θέση να αναγνωρίσει τα γραφήματα
2. **Σωστός Τόπος και τρόπος άρθρωσης.**
 - Ο κλινικός βοηθάει το παιδί να τοποθετήσει τους αρθρωτές του στην σωστή θέση για να παραχθεί ο σωστός ήχος.

- Μπορεί να χρησιμοποιηθεί και καθρέφτης για την καλύτερη βοήθεια στο παιδί.
 - Πρέπει να είμαστε απολύτως σίγουροι ότι το παιδί είναι σε θέση να παράγει το φώνημα στόχο πριν συνεχίσουμε στο επόμενο βήμα.
3. **Παραγωγή του ήχου σε συλλαβές ΣΦ.** ΠΧ. /sa/ /so/ /si/ /se/ /su/ Συνήθως πρέπει να παράγει την κάθε συλλαβή 5 φορές σωστά. ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ: 90%
4. **Παραγωγή μορφής ΦΣ (πχ as, os, is).** Ισχύουν όλα τα παραπάνω
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ: 90%
5. **Παραγωγή μορφής ΦΣΦ (πχ asa, aso, asi ase, asu, osa, oso, osou, ose κτλ).** Ισχύουν τα παραπάνω. Προτείνεται ο κάθε συνδυασμός να παραχθεί σωστά 5 φορές.
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ: 90%
6. **Παραγωγή ψευδολέξεων μορφής ΣΦΣΦ (πχ /sasa/ /saso/ /sasi/, /sosa/ /soso/.**
Ισχύουν τα παραπάνω
7. **Παραγωγή του ήχου σε λέξεις δυσύλλαβες σε αρχική θέση**
- Σε αυτό το επίπεδο επικεντρωνόμαστε μόνο στο φώνημα-στόχο και μας ενδιαφέρει το πως θα παράγει αυτόν τον ήχο και όχι όλη την λέξη..
 - Σε μικρά παιδιά μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε εικόνες. Σε μεγαλύτερα μπορούν να παρουσιαστούν λέξεις για να διαβάσουν.
 - Πχ. Σούπα, σύκο, σούμο, σώμα, σοφή, σόμπα, σούσι, σόλα, σέλα, σιγά, σήμα, σειρά, σάκα, σακί, σανό, σάλι κτλ Επιτυχία 90%

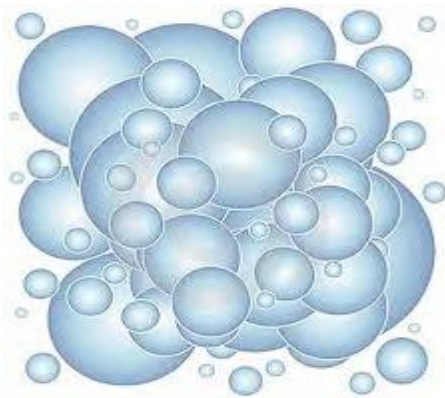
.(Παπασιλέκας Α, 1979)

8. **Παραγωγή του ήχου σε τρισύλλαβες λέξεις σε αρχική θέση και σε πολυσύλλαβες λέξεις**

. Κάνουμε την ίδια διαδικασία

Π.χ σεσουάρ, σηκώνει σημαία, σίδερο, συνάχι, σινεμά, σιρόπι, σιωπή, σοκάκι, σούρουπο, συρτάρι. Σαλιγκάρι, σαξόφωνο, σαπουνάδα, σιδερώνει, συγκρότημα, συρματοπλεγμα, συντριβάνι.

{Α. Παπασιλέκας 1979}

9. Παραγωγή του ήχου σε φράσεις με λέξεις δισύλλαβες, τρισύλλαβες σε αρχική θέση αλλά και σε πολυσύλλαβες λέξεις.

- Π.χ σήκω πάνω, καινούργια σόμπα
- Εάν το παιδί έχει κατακτήσει αυτά τα βήματα συνεχίζουμε στην εισαγωγή του ήχου σε μεσαία θέση.
10. **Παραγωγή του ήχου στόχου σε δισύλλαβες λέξεις σε μέση θέση.** Ισχύουν τα παραπάνω
 11. **Παραγωγή του ήχου στόχου σε τρισύλλαβες λέξεις και πολυσύλλαβες σε μέση θέση.** Κάνουμε την ίδια διαδικασία
 12. **Παραγωγή του ήχου-στόχου σε τρισύλλαβες ,δισύλλαβες, πολυσύλλαβες σε μέση θέση σε φράσεις**
Π.χ μικρό κασετόφωνο, χάλασε το ρολόι
 13. **Εισαγωγή του ήχου στον αυθόρμητο λόγο.** Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε παραμύθια ή ιστορίες διαδοχής όπου πρέπει το φώνημα να παραχθεί σωστά.
Επιτυχία 100%
 - Σε αυτό το επίπεδο συνεχίζουμε με την παραγωγή του φωνήματος στόχου σε συμπλέγματα. Είναι καλύτερο να ξεκινήσουμε με αυτό που είναι πιο εμφανές στην στοματική κοιλότητα. Η διαδικασία είναι ίδια με την παραπάνω_{ Α.Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε, 2008}

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΘΡΩΣΗ

1.Μεμονωμένη παραγωγή / Τοποθέτηση - Πρώτο επίπεδο

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνουμε είναι να δούμε αν το παιδί μπορεί να παράγει τον ήχο μεμονωμένα. Αυτό είναι το πρώτο επίπεδο. Δείτε αν μπορεί να σας μιμηθεί κατά την παραγωγή του ήχου.

Εάν αυτό συμβαίνει, τότε θα πούμε ότι ο ήχος είναι κατακτημένος, δηλαδή μπορεί να τον παράγει σωστά (οι αρθρωτές τοποθετούνται σωστά μέσα στην στοματική κοιλότητα). Αν το παιδί δεν παράγει μεμονωμένα τον ήχο, τότε θα πρέπει να του δείξουμε με ποικίλους τρόπους τη σωστή τοποθέτηση των οργάνων ομιλίας για την ορθή παραγωγή του ήχου. Όταν το παιδί είναι σε θέση να αρθρώνει μεμονωμένα τον ήχο, τότε θα πρέπει να το βοηθήσουμε να τον ενσωματώσει σε όλα τα επίπεδα του λόγου.

2.Επίπεδο Συλλαβής

Το δεύτερο επίπεδο κατά τη διαδικασία της θεραπείας ονομάζεται “επίπεδο συλλαβής”. Αυτό είναι όταν αντιστοιχίσετε το μεμονωμένο ήχο με ένα φωνήεν. Σε αυτό το επίπεδο, θα πρέπει να χρησιμοποιήσετε ένα

ένα όλα τα φωνήεντα ξεχωριστά, μαζί με τον ήχο-στόχο σε όλες τις θέσεις φωνοτακτικής δομής ΣΦ, ΦΣ, ΣΦΣ, ΦΣΦ ΣΦ-ΣΦ (π.χ. Για το φώνημα /s/ οι θέσεις είναι: αρχική θέση- si , se, sa, so, του, τελική θέση-is, es, as, os, ous ,κλειστή συλλαβή sis, ses, sas, sos sous κ.τ.λ).

3. Επίπεδο Λέξης

Το τρίτο επίπεδο ονομάζεται “επίπεδο λέξης”. Τώρα ήρθε η ώρα να εισάγεται τον ήχο-στόχο σε πραγματικές λέξεις! Ξεκινήστε με την αρχική θέση του ήχου μέσα στη λέξη. Στη συνέχεια, μεταβείτε στη μεσαία θέση του ήχου μέσα στη λέξη και στο

τέλος εκπαιδεύστε το παιδί στην τελική θέση του ήχου μέσα στη λέξη. Σε αυτό το επίπεδο θα σας βοηθήσουν πολύ οι κάρτες και τα διαδραστικά παιχνίδια.

σαλιγκάρι

σαλόνι

σάλπιγγα

σάλτσα

συνεργείο

σύκα

σακούλα

σάκος

σακούλες

σαλάμι

σαλάτα

σαλιάρα

.(Α.Παπασιλέκας 1979)

4.Επίπεδο Φράσης

Τώρα που το παιδί έχει κατακτήσει τον ήχο-στόχο τους σε επίπεδο μεμονωμένων λέξεων, είμαστε έτοιμοι να αυξήσετε το επίπεδο δυσκολίας και πάλι με την προσθήκη μικρών φράσεων.

Η σάκα

του Σωτήρη

Να η σαλάτα

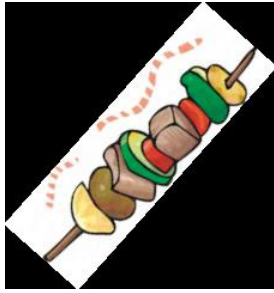
Έχω σαμπουάν

Φάε σαλάμι

Έχω συνάχι

Θέλω σουβλάκι

Πιες το σιρόπι

Έχω σίδερο

Να το σύννεφο

Πάρτε το σέλινο

Κοίτα τη σελήνη

Έχω σαπούνι και σαμπουάν
(Α.Παπασιλέκας 1979)

5.Επίπεδο Πρότασης

Αυτό το επίπεδο είναι πιο δύσκολο, επειδή απαιτείται από το παιδί να διατηρήσει τη σωστή παραγωγή του ήχου-στόχου, προσθέτοντας παράλληλα κι άλλες λέξεις για να εκφράσει μια ολοκληρωμένη σκέψη! Χρησιμοποιήστε λέξεις που περιέχουν τον ήχο-στόχο σε όλες τις θέσεις της λέξης (αρχή, μέση και τέλος). Ξεκινήστε με την επανάληψη προτάσεων και στη συνέχεια προχωρήστε σε δυσκολότερο επίπεδο, εισάγοντας 2, 3, 4 + κάρτες για την δημιουργία προτάσεων.

Το φώνημα /σ/σε αρχική θέση μέσα στη πρόταση :

Έβαλα τα σύκα

στη σακούλα

, έφαγα ένα

σουβλακι

και μετα πήγα σινεμά

Πήρα από το ζαχαροπλαστείο σοκολάτα

, σοκολατάκια

και σοκολατίνα

Αγόρασα σερπαντίνα και την έβαλα στο σακίδιο μου για να πάω στο σχολείο. (Α.Παπασιλέκας 1979)

Το φώνημα /σ/ σε μεσσαία θέση μέσα στη πρόταση :

Να η βασίλισσα

είναι στο βασίλειο

εκεί μένει.

Φοβάμαι τη χρυσόμυγα με δαγκώσουν.

και το χρυσόψαρο

μην

Είδα μια πριγκίπισσα χάρηκα πολύ γιατί δε την είχα ξαναδεί.

στη τηλεόραση

και

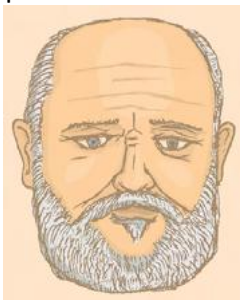

Η βρύση υδραυλικός.

χάλασε και ο θείος μου την έφτιαξε που είναι

Ο παππούς μου πίνει πολύ κρασί και ο γιατρός του είπε να το κόψει.

Ο κύριος έχει άσπρο μούσι και λίγα μαλλιά.

(Α. Παπασιλέκας 1979)

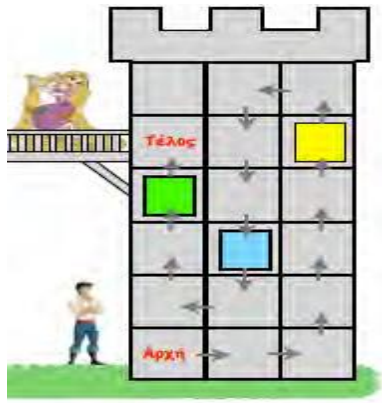
6. Επίπεδο Προφορικής Αφήγησης Ιστορίας ή Ανάγνωσης

Εάν το παιδί μπορεί να διαβάσει, τότε μπορείτε να εισαγάγετε βιβλία-ιστορίες με στόχο τη σωστή παραγωγή του ήχου. Εάν το παιδί δεν είναι ακόμα αναγνώστης, τότε θα διηγηθείτε εσείς την ιστορία και το παιδί θα την επαναλάβει χρησιμοποιώντας σωστά τις λέξεις στόχο.

7. Επίπεδο Συνομιλίας

Αυτό είναι το τελευταίο επίπεδο! Μόλις το παιδί έχει προχωρήσει μέσω της ανάγνωσης ή της αφήγησης της ιστορίας, είναι έτοιμο να γενικεύσει τον ήχο-στόχο στην καθημερινότητά του. Σε αυτή τη φάση επιτρέπονται μόνο περιστασιακά λάθη. Η παραγωγή του ήχου-στόχου θα πρέπει να είναι σχεδόν αβίαστη και αυτόματη. Σε αυτό το επίπεδο χρησιμοποιήστε τα διαδραστικά παιχνίδια και παρατηρήστε την αυθόρμητη ομιλία του παιδιού.

Μην ξεχνάτε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας να διασκεδάσετε μαζί με το παιδί, να είστε υπομονετικοί και να το επιβραβεύετε για την προσπάθειά του!

{Αθ, Πρωτόπαπας, 2003}.

Κεφάλαιο 6

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει παιχνίδια και δραστηριότητες με το φώνημα στόχο. Στόχος αυτών των δραστηριοτήτων είναι να γενικεύσει το παιδί το φώνημα-στόχο σε όλες τις θέσεις στον αυθόρμητο λόγο μέσω της αλληλεπίδρασης, του διαλόγου και της συνομιλίας.

Περιεχόμενα

- ➔ Παιχνίδι με κάρτες: “Μικρές ιστορίες”
- ➔ Δραστηριότητα: “Τα λαίμαργα βατραχάκια”
- ➔ Δραστηριότητα: “Τα δώρα του Άη Βασίλη”
- ➔ Επιτραπέζιο παιχνίδι: “Η σαρανταποδαρούσα”

Γενίκευση του φωνήματος /s/

Ο Δ Η Γ Ι Ε Σ : “*Μικρές ιστορίες*”. Περιέχει εικόνες που κόβονται σε κάρτες. Το παιδί κάνει περιγραφή της κάθε εικόνας που βλέπει. Αν εμφανίζει κάπου δυσκολία το βοηθάμε διαβάζοντας του τη πρόταση της κάρτας. Αν ο ήχος /s/εμπεριέχεται μέσα στη πρόταση του παιδιού δεν παρεμβαίνουμε. Όταν δε χρησιμοποιεί τον ήχο αυτόν τότε του διαβάζουμε τη πρόταση και ζητάμε να την επαναλάβουμε.

Τα παιδιά στολίζουν το χριστουγεννιάτικο δέντρο.

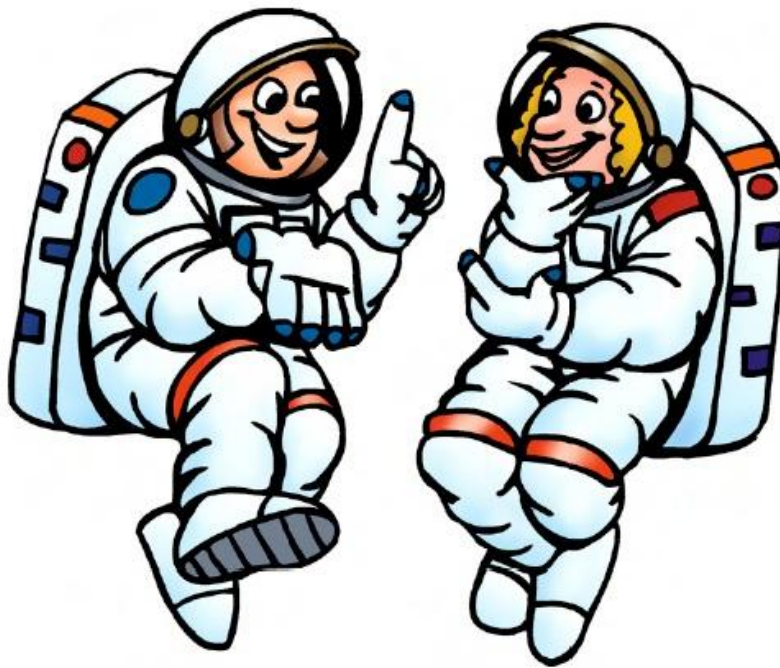
Είναι πολύ δυνατός, σήκωσε το αυτοκίνητο.

Στις απόκριες τα παιδιά ντύθηκαν αστυνομικός και νοσοκόμα.

Το παιδί ετοίμασε τη σαπουνάδα για να πλύνει το σκύλο.

Οι αστροναύτες συζητούν στο διάστημα.

Ο πειρατής κάθισε πάνω στα χρυσάφια, τα στέμματα και τα σπαθιά του.

Οι τρεις συμμαθητές γύρισαν από το σχολείο.

Η μάγισσα σηκώθηκε ψηλά ως τ αστέρια, με τη σκούπα της.

Στη συναυλία η τραγουδίστρια τραγουδούσε όλο το βράδυ.

Ζούνε σε ένα σπίτι πάνω στα σύννεφα.

Το παιδί σήκωσε το τεράστιο σοκολατένιο γλυκό με το κεράσι στη μέση.

Ο Δ Η Γ Ι Ε Σ : *“Τα λαιμαργα βατραχάκια”*. Περιλαμβάνει κάποιες στρογγυλές εικόνες οι οποίες κόβονται. Τοποθετούμε πάνω σε κάθε εικόνα ένα συνδετήρα και βάζουμε μπερδεμένες τις εικόνες πάνω στη λίμνη. Δένουμε με μια κλωστή ένα ξυλάκι με ένα μαγνήτη και φτιάχνουμε τέσσερα καλάμια ψαρέματος . Στο παιχνίδι συμμετέχουν έως τέσσερις παίκτες . Ο κάθε παίκτης θα ταΐσει από ένα βατραχάκι που θα ψαρέψει . Νικητής είναι αυτός που έχει ψαρέψει τις περισσότερες εικόνες . Στο τέλος το παιδί καλείται να πει τις εικόνες που ψάρεψε και να φτιάξει προτάσεις με τις εικόνες που έπιασε.

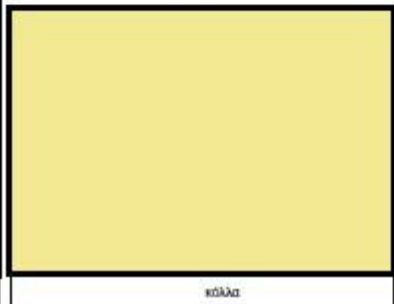
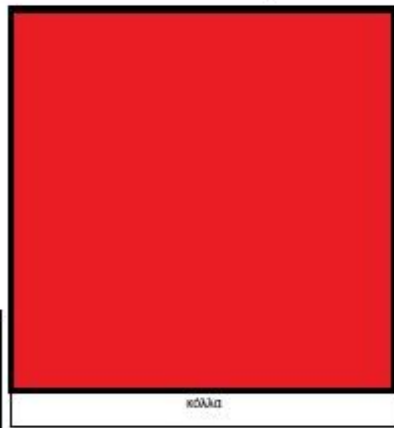
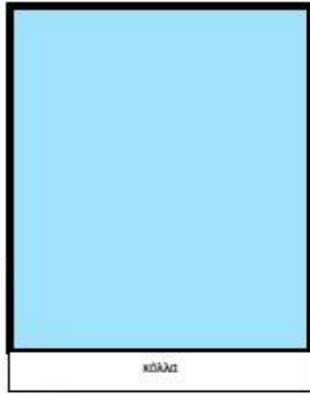

Ο Δ Η Γ Ι Ε Σ : *“Τα δώρα του Άη Βασίλη”*. Χρησιμοποιήστε της κάρτες που έχετε ήδη κόψει. Κόψτε τα δώρα από τη 2η σελίδα και κολλήστε τα στην πρώτη, στο σημείο που αναγράφει “κόλλα”. Ανάμεσα τοποθετείστε 3-6 κάρτες από διάφορα επίπεδα. Το παιδί καλείται να ανοίξει τα δώρα και να πει τις κάρτες. Αν του είναι εύκολο, μπορεί να φτιάξει προτάσεις ή μια ιστορία με τις κάρτες που περιέχονται σε κάθε δώρο.

1

2

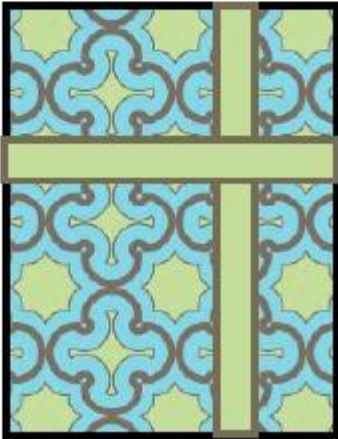
κόλλα

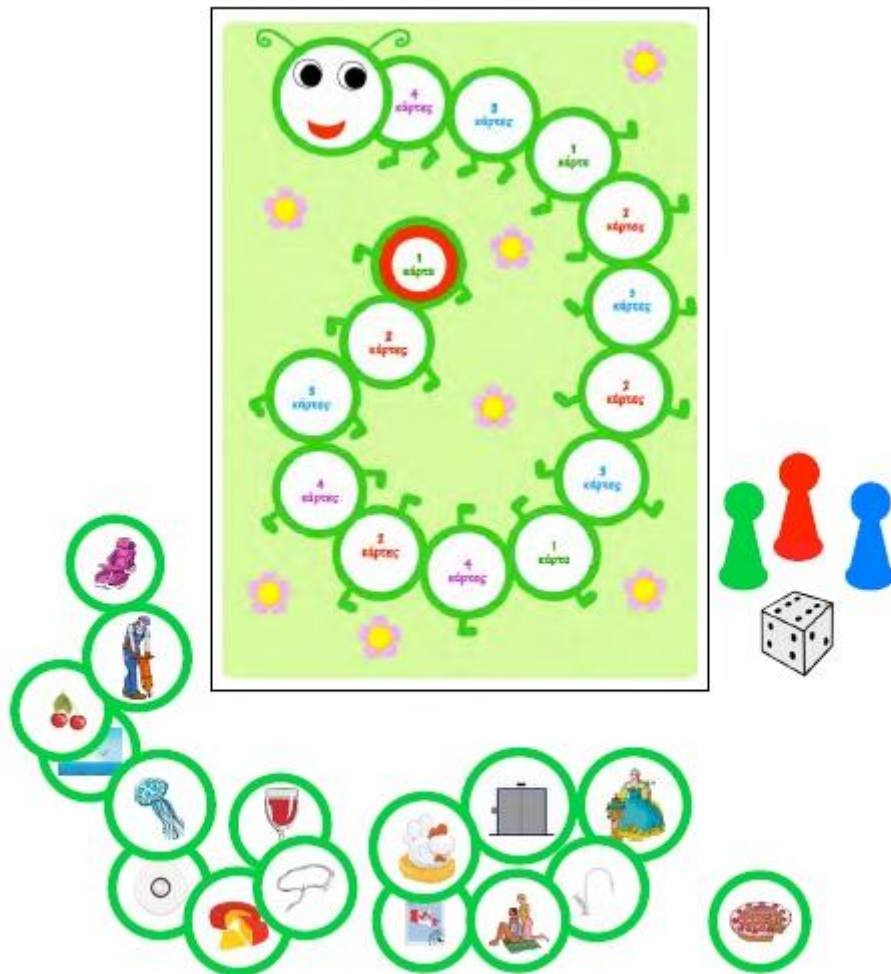
κόλλα

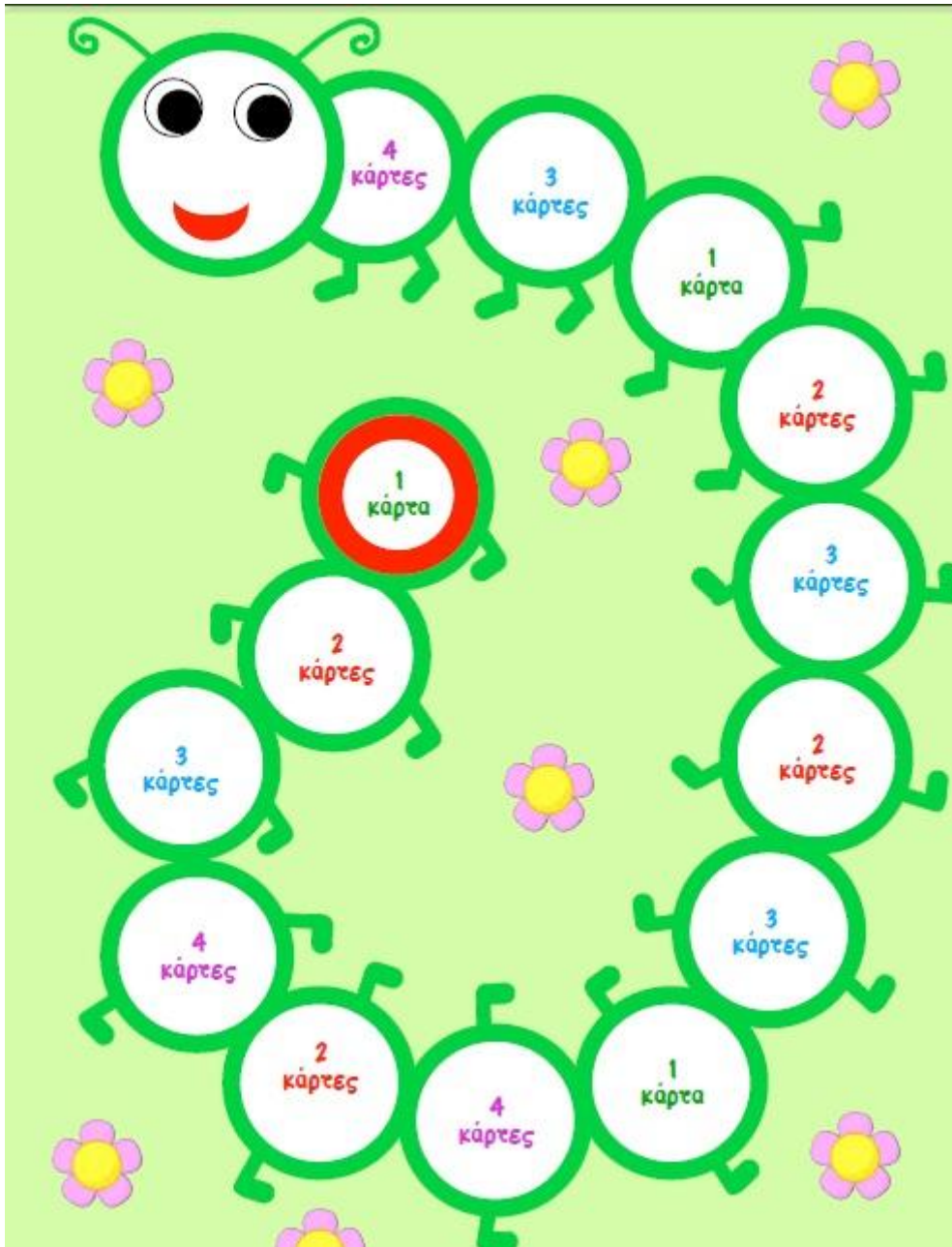

κόλλα

Ο Δ Η Γ Ι Ε Σ : “Η σαρανταποδαρούσα”. Οι εικόνες κόβονται σε κάρτες. Μπορούν και να πλαστικοποιηθούν. Στο παιχνίδι μπορούν να πάρουν μέρος δύο έως τρεις παίκτες. Ο παίκτης που είναι ο μικρότερος σε ηλικία παίζει πρώτος. Χρειαζόμαστε ένα ζάρι και πόνια (Για πόνια μπορείτε να χρησιμοποιήσετε κουμπιά ή βότσαλα ή ότι άλλο έχετε στο σπίτι). Τοποθετείστε τα πόνια στον κόκκινο κύκλο. Κάθε κύκλος αναγράφει έναν αριθμό κάρτας. Για να προχωρήσετε, θα πρέπει να φτιάξετε μια ιστορία ανάλογα με τον αριθμό των καρτών που κερδίζετε. Νικητής είναι αυτός που θα συγκεντρώσει τις περισσότερες κάρτες στο τέλος του παιχνιδιού. Καλή διασκέδαση.

{Νικολόπουλος Δ ,2008}

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική και Ξένη

1. Δράκος Γ, 2009, Καμπανάρου Μ, 2007 κ' Καμπανάρου Μ, 2002
2. Γαβριηλίδου Ζ, 2001
3. Nespor Marina, 1999, Πρωτόπαπας Αθ , 2003
4. Ladefoged B, 2006, 34
5. American Psyciatric Association 1994, Hedge MNC 2007 and Nespor M 1999, Νικολόπουλος Δ, 2008 και Οκαλίδου 2008
6. Gwen Lancaster and Lesley Pope , 1989
7. Gierut 1998, 2001
8. Παπασιλέκας Α, 1979
9. Α.Δ ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ Κ' ΣΙΑ ΟΕ , 2008